

MINISTERSTWO OŚWIATY

**PROGRAM NAUKI
W 8-LETNIEJ SZKOLE PODSTAWOWEJ**

PROJEKT

NAUKA O POLSCE I ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH

WARSZAWA 1947

MINISTERSTWO OŚWIATY

PROGRAM NAUKI
W 8-LETNIEJ SZKOLE PODSTAWOWEJ

PROJEKT

NAUKA O POLSCE I ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH

WARSZAWA 1947

Niniejsze materiały programowe są częścią wydawnictwa pt. „Programy 8-letniej szkoły podstawowej. Projekt”. Pierwszy zeszyt tego wydawnictwa, a mianowicie program języka polskiego, podaje w uwagach wstępnych jego genezę i cele. Odsyłając do tych uwag Ministerstwo ponawia apel do ogółu nauczycielstwa o nadsyłanie uwag, ocen i wypowiedzi pod adresem:

Warszawa, Ministerstwo Oświaty, Departament VI.

NAUKA O POLSCE
I ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

KLASA VIII

NAUKA O POLSCE I ŚWIECIE WSPÓŁCZESNYM

2 godziny tygodniowo

Cele nauczania

A. *Poznawcze:*

1. w oparciu o wiadomości zdobyte w szkole, zwłaszcza w zakresie języka polskiego, historii, geografii i nauk biologiczno-fizycznych, wprowadzić pewne minimum wiedzy ekonomicznej, socjologicznej i prawno-ustrojowej, utrzymanej na poziomie popularyzacji naukowej i koniecznej dla zrozumienia problematyki współczesności;
2. pokazać, oparty na elementach wiedzy, usystematyzowany obraz Polski współczesnej na tle świata współczesnego;
3. w przystępny dla absolwentów szkoły podstawowej, a konieczny dla przyszłego obywatela republiki demokratycznej, sposób przedstawić zarys naczelných problemów światowej i polskiej współczesności w ich historyczno-socjologicznej genezie.

B. *Wychowawcze:*

1. ugruntować patriotyzm, świadomość narodową i przywiązanie do kultury polskiej i jej postępowych tradycji na poznaniu wielorakich związków z narodami słowiańskimi i ścisłej łączności interesów i celów wszystkich demokratycznych wspólnot narodowo-państwowych świata;
2. uświadomić zaniechanie antynomii między gromadą a jednostką przez fakt, że uspołeczniona jednostka znajduje w ustroju demokratycznym najkorzystniejsze dla siebie warunki rozwoju i działania w ramach określonych dobrem społecznym;
3. pogłębić pozytywny stosunek do pracy, jako jedyne go źródła bogactw, do twórczej myśli naukowej, jako instrumentu postępu, do nowej społecznej organizacji procesów wytwórczych, jako podbudowy pełnej demokracji.

Minimum obowiązujące ucznia

1. Jak powstał świat współczesny

Europa zachodnia w drugiej połowie XVIII w. „Stary porządek” i stan „trzeci”. Rewolucja francuska 1789 r. Upadek feudalnego porządku i powstawanie społeczeństw kapitalistycznych. Sprawa chłopska i rewolucja 1848 r. Ruchy narodowe (Niemcy, Włochy, Polska) i państwa narodowe. Postęp techniki. Podboje kolonialne państw europejskich i ich polityka kolonialna. Komuna Paryska 1871 r. i jej znaczenie. Jak powstał i czym jest imperializm. Wojny światowe — walka o nowy podział kuli ziemskiej. Pierwsza wojna światowa. Wielka rewolucja rosyjska. Traktat wersalski. Kryzys światowy 1929 roku. Jak powstał i do czego dążył faszyzm. Druga wojna światowa, klęska faszyzmu.

Zwycięstwa demokracji; wielka rola Armii Czerwonej.

Zasług materiału i sformułowania tematów dla nauczyciela

1. Narodziny świata współczesnego

Europa zachodnia w drugiej połowie XVIII w. „Stary porządek” i kryzys feudalizmu. Postęp techniki produkcyjnej — zastosowanie pary, pierwsze maszyny, przewrót w dziedzinie transportu. Władza w ręku „trzeciego stanu” — burżuazja i proletariat. Pierwsze podboje kolonialne. Anglia po przewrotach XVII stulecia. Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Rewolucja francuska 1789 r. Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela 1789 r. — dekalog demokracji mieszczańskiej. Zwycięstwo sił antyfeudalnych w Europie zachodniej i powstawanie społeczeństw kapitalistycznych (na przykładzie Francji). Rok 1848 w Europie środkowej i środkowo-wschodniej. Kwestie socjalne (chłopska i robotnicza). Wyzwolenie ruchy narodowe (Polska, Niemcy, Włochy) i państwa narodowe. Wzrost sił produkcyjnych, rozwój techniki i energetyki (węgiel, żelazo, nafta, elektryczność). Wolnocłowa i wolnohandlowa faza rozwoju kapitalizmu, 1848—1870. Ekspansja kolonialna państw europejskich. Walka o rynki zbytu i ekonomiczne podłoże wojen. Ruchy emancypacyjne narodów kolo- rowych. Zbrojenia państw kolonialnych i tzw. „pokój zbrojny”. Antagonizmy gospodarcze, socjalne i polityczne świata kapitalistycznego. Komuna Paryska, pierwsza zwycięska rewolucja socjalna w kapitalistycznej Europie. Imperializm jako ostatnia faza rozwoju kapitalizmu, 1870—1914 (na przykładzie Wielkiej Brytanii i Niemiec). Rosja carska, struktura kapitalizmu rosyjskiego i rewolucja 1905 r. W walce o nowy podział świata — pierwsza wojna światowa 1914—1919. Świat po wojnie 1914 r., pozorna stabilizacja kapitalizmu. Rewolucja październikowa w Rosji, oba-

lenie kapitalizmu, budownictwo socjalistyczne. Traktat wersalski i Liga Narodów. Narodziny faszyzmu. Światowy kryzys strukturalny 1929 r. Włoski faszyzm i niemiecki „narodowy socjalizm“ w walce o stabilizację kapitalizmu. Społeczno-ekonomiczna istota faszyzmu, jego internacjonalizm. Epoka międzywojenna jako faza degeneracji kapitalizmu. Kryzys gospodarki kapitalistycznej (strukturalne bezrobocie i nadprodukcja). Kryzys demokracji parlamentarnej (na przykładzie Francji i Polski). Druga wojna światowa, klęska faszyzmu i płynące stąd wnioski gospodarcze i polityczne. Świat współczesny.

2. Miejsce Polski w świecie

Nieobecność Polski w wieku powstawania państw współczesnych. Rzeczpospolita Polska w dwudziestoleciu międzywojennym. Konstytucja 17 marca 1921 roku. Reforma rolna. Polityka socjalna. Kwestia narodowościowa. Błędy polskiej polityki wewnętrznej. Osiągnięcia gospodarcze (Gdynia, kolejnictwo, COP). Życie kulturalne 1918—39. Dorobek narodu na polu oświaty. Antydemokratyczny rozwój państwa od przewrotu majowego 1926 r. Polityka zagraniczna i jej błędy. Kryzys 1929 roku. Konstytucja kwietniowa 1935 roku. Wzrost wpływów faszyzmu. Katastrofa wrześniowa 1939 r.

2. Miejsce Polski w świecie współczesnym

Nieobecność Polski jako państwa w wieku powstawania świata współczesnego. Społeczno-ekonomiczne właściwości polskiego kapitalizmu — spóźniony rozwój; słaba urbanizacja; wadliwy ustrój rolny; burżuazja bez tradycji historycznych; zależność życia gospodarczego od obcego kapitału monopolistycznego; liczne przeżytki feudalizmu.

Rzeczpospolita Polska w dwudziestoleciu międzywojennym — Konstytucja 17 marca 1921 roku. Reforma rolna i tryb jej realizacji. Polityka socjalna. Kwestia narodowościowa. Błędy polskiej polityki wewnętrznej. Osiągnięcia gospodarcze (Gdynia, kolejnictwo, COP). Życie polityczne i kulturalne 1918—39. Dorobek narodu na polu oświaty i kultury. Antydemokratyczny rozwój państwa od przewrotu majowego 1926 roku. Polityka zagraniczna i jej błędy. Kryzys 1929 roku. Konstytucja kwietniowa 1935 roku. Wzrost wpływów faszyzmu. Katastrofa wrześniowa 1939 r. Piłsudski i bankructwo polityczne jego obozu.

3. Zwycięstwo demokracji Polska wraca do rodziny wol- nych narodów

Druga wojna światowa na ziemiach polskich, 1. IX. 1939 — 9. V. 1945. Obrona Westerplatte i Modlina. Obłężenie Warszawy. Okupacja i początki ruchu oporu. Pierwsze ośrodki władzy w kraju i za granicą. Straty gospodarcze i kulturalne. Rząd polski na emigracji. Gen. Sikorski i porozumienie z ZSRR. Dzieje wojska polskiego na Zachodzie i w ZSRR. Konspiracja antyhitlerowska i partyzantka zbrojna. Zbrojne formacje Polski podziemnej. Tajna oświata. 1. I. 1944, powstanie K. R. N. Zbrodnie okupanta. Niszczenie ludności polskiej. Los żydów i obrona ghetta warszawskiego. P. K. W. N. Manifest lipcowy 22. VII. 1944. Tymczasowy Rząd Narodowy. Powstanie sierpniowe i zniszczenie stolicy. Wyzwolenie ziem polskich. Rola Wojska Polskiego i Armii Czerwonej. Polacy w Berlinie. Klęska Niemiec. Sprawa polska na konferencjach międzynarodowych (od Jałty do Poczdamu). Nowe ziemie Polski. Osadnictwo rolnicze i miejskie. Dzieło odbudowy i wielkiej przebudowy Polski. Na drodze do rozwoju państwa, rozkwitu kultury, dobrobytu narodu i zwycięstwa zasady sprawiedliwości społecznej.

4. Naczelne zagadnienia współ- czesności

A. Społeczno-ekonomiczne zagadnienia świata współczesnego.

Społeczeństwo (w rozwoju historycznym). Gospodarka zorganizowanej grupy społecznej (przegląd naczelných form gospodarki w przekroju historycznym).

3. Zwycięstwo demokracji Polska wraca do rodziny wol- nych narodów

Druga wojna światowa na ziemiach polskich, 1. IX. 1939 — 9. V. 1945. Obrona Westerplatte i Modlina. Obłężenie Warszawy. Okupacja i początki ruchu oporu. Pierwsze ośrodki władzy w kraju i za granicą. Straty gospodarcze i kulturalne. Rząd Polski na emigracji. Gen. Sikorski i porozumienie z ZSRR. Dzieje wojska polskiego na Zachodzie i w ZSRR. Konspiracja antyhitlerowska i partyzantka zbrojna. Zbrojne formacje Polski podziemnej (AK, AL, BCh itd.). Tajna oświata. 1. I. 1944, powstanie K.R.N. Zbrodnie okupanta. Niszczenie ludności polskiej. Los żydów i obrona ghetta warszawskiego. Związek Patriotów Polskich. Marsz od Oki. P.K.W.N.

Manifest lipcowy, 22. VII, 1944. Tymczasowy Rząd Narodowy. Powstanie sierpniowe i zniszczenie stolicy. Wyzwolenie ziem polskich. Rola Wojska Polskiego i Armii Czerwonej. Polacy w Berlinie. Klęska Niemiec. Sprawa polska na konferencjach międzynarodowych od Jałty do Poczdamu. Zwycięski wynik historycznej walki o Bałtyk. Nowe ziemie Polski. Zarys ich historycznej i etnograficznej łączności z Polską. Osadnictwo rolnicze i miejskie. Dzieło odbudowy i wielkiej przebudowy Polski. Na drodze do rozwoju państwa, rozkwitu kultury, dobrobytu narodu i zwycięstwa zasady sprawiedliwości społecznej.

4. Naczelne zagadnienia współ- czesności

A. Społeczno-ekonomiczne zagadnienia świata współczesnego.

Społeczeństwo (w rozwoju historycznym). Gospodarka zorganizowanej grupy społecznej (przegląd naczelných form gospodarki w przekroju historycznym).

Typy więzi społecznej; naród; klasa społeczna; wspólnoty etniczne, kulturalne, religijne, ideologiczne (na konkretnych przykładach). Dobra ekonomiczne, wartość i cena. Dochód społeczny i jego podział, renta gruntowa, kapitał, praca najemna. Własność. Przemiany pojęcia własności.

Konkurencja a współdziałanie. Ograniczenie własności prywatnej nie tamuje inicjatywy jednostkowej.

Spółdzielczość, jej powstanie i rozwój. Spółdzielcza organizacja produkcji i wymiany. Socjalizm naukowy (Marx, Engels, Lenin).

Przeciwieństwa między społecznym wytwarzaniem a prywatną własnością środków produkcji. Kryzysy ekonomiczne. Procesy koncentracji i akumulacji kapitału — banki, spółki akcyjne, koncerny, syndykaty i trusty. Monopolistyczny kapitał finansowy, kapitał epoki imperializmu. Świat pracy, jego bołaczki, postulaty i organizacja. Walka klas. Rozwój ruchu robotniczego. Ruchy chłopskie, walka o reformę rolną.

Ruchy narodowe i ich podłoże ekonomiczno-społeczne. Gospodarka planowa na przykładzie ZSRR. i St. Zjedn. Am. Płn., jako przeciwieństw. Uspołecznienie produkcji i uspołecznienie środków produkcji. Typy uspołecznienia (na przykładzie Anglii, Francji, ZSRR).

Typy więzi społecznej; naród jako kategoria historyczna, jego powstanie i rozwój; klasa społeczna; wspólnoty etniczne, kulturalne, religijne, ideologiczne (na konkretnych przykładach). Dobra ekonomiczne, wartość i cena. Dochód społeczny i jego podział: renta gruntowa, kapitał, praca najemna (w ich rozwoju historycznym). Fizjokratyzm, merkantylizm. Klasyce ekonomii angielskiej: Adam Smith, Ricardo. Własność. Przemiany pojęcia własności.

Konkurencja a współdziałanie. Ograniczenie własności prywatnej nie tamuje inicjatywy jednostkowej. Spółdzielczość, jej powstanie i rozwój. Spółdzielcza organizacja produkcji i wymiany.

Socjalizm utopijny (Fourier, Saint-Simon, Owen). Socjalizm naukowy (Marx, Engels, Lenin). Przeciwieństwa między społecznym wytwarzaniem a prywatną własnością środków produkcji. Kryzysy ekonomiczne. Procesy koncentracji i akumulacji kapitału — banki, spółki akcyjne, koncerny, syndykaty i trusty. Monopolistyczny kapitał finansowy, kapitał epoki imperializmu. Świat pracy, jego bołaczki, postulaty i organizacja. Walka klas. Rozwój ruchu robotniczego — związki zawodowe, partie polityczne, strajki i lokauty; święto 1 maja. Międzynarodówki I, II i III.

Ruchy chłopskie — walka o reformę rolną, o wyższy poziom agrotechniki, o nowoczesną organizację wsi.

Ruchy narodowe i ich podłoże ekonomiczno-społeczne (na przykładzie państw kolonialnych i terenów za-wisłych).

Gospodarka planowa. Planowanie w dawnych ustrojach. Leseferyzm XIX wieku a współczesność. Planowanie a wolność. Zagadnienie inicjatywy od dołu przy gospodarce planowej. Pięcioletnie plany gospodarcze w ZSRR. Uspołecznienie produkcji i uspołecznienie środków produkcji. Typy uspołecznienia (na przykładzie Anglii, Francji, ZSRR).

B. Prawno-ustrojowe zagadnienia świata współczesnego

Kodeks praw. Prawo państwowe. Ustawa zasadnicza (Konstytucja). Prawo międzynarodowe. Umowa, układ, przymierze.

Współczesne teorie państw. Socjalistyczna nauka o państwie. Demokracja pośrednia i bezpośrednia. Teoria podziału władz i pojęcie państwa praworządnego. Historycznie znane formy państw i gospodarczo-społeczne uwarunkowanie ich powstania (monarchia pierwotna, feudalna, stanowa, absolutna, parlamentarna; republika arystokratyczna, demokratyczna — na przykładach konkretnych). Zasada reprezentacji. Prawo wyborcze. Parlament jedno- i dwuizbowy. Referendum i prawodawcza inicjatywa ludowa. Historycznie znane formy parlamentaryzmu (na przykładzie Polski, Francji, Anglii).

C. Państwo współczesne

Republika parlamentarno-demokratyczna (na przykładzie Stanów Zjedn. Am. Płn.). Korporacyjne państwo dyktatury faszystowskiej (na przykładzie Włoch Mussoliniego). Republika demokracji socjalistycznej (na przykładzie ZSRR). Formy pośrednie.

Demokratyzacja państw współczesnych. Opieka społeczna i polityka socjalna państw współczesnych. Prawo do pracy. Prawo do kultury. Różne rodzaje demokracji istniejące współcześnie.

Konstytucje czołowych demokracji świata — Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej i ZSRR; ich analiza.

B. Prawno-ustrojowe zagadnienia świata współczesnego

Normy wyczajowe a normy prawne. Prawo prywatne a prawo publiczne. Prawo cywilne a prawo karne. Kodeksy praw. Prawo państwowe. Rozporządzenie, zarządzenie, dekret, ustawa. Ustawa zasadnicza (Konstytucja). Prawo międzynarodowe. Umowa, układ, przymierze.

Teorie o pochodzeniu państwa i władzy państwowej — teoria umowy społecznej (Grocjusz, Hobbes, Rousseau): teoria podboju; socjalistyczna nauka o państwie. Demokracja pośrednia i bezpośrednia (na przykładzie Szwajcarii). Teoria podziału władz i pojęcie państwa praworządnego; Monteskiusz. Historycznie znane formy państw i gospodarczo-społeczne uwarunkowanie ich powstania (monarchia pierwotna, feudalna, stanowa, absolutna, parlamentarna; republika arystokratyczna, demokratyczna — na przykładach konkretnych). Zasada reprezentacji. Prawo wyborcze. Parlament jedno- i dwuizbowy. Referendum i prawodawcza inicjatywa ludowa. Historycznie znane formy parlamentaryzmu (na przykładzie Polski, Francji, Anglii).

C. Państwo współczesne

Republika kapitalistyczna parlamentarno-demokratyczna (na przykładzie St. Zjedn. Am. Płn.). Korporacyjne państwo dyktatury faszystowskiej (na przykładzie Włoch Mussoliniego). Republika demokracji socjalistycznej (na przykładzie ZSRR). Formy pośrednie.

Demokratyzacja państw współczesnych. Opieka społeczna i polityka socjalna państw współczesnych. Prawo do pracy. Prawo do kultury. Różne rodzaje demokracji istniejące współcześnie — demokracja parlamentarna, polityczno-prawna; demokracja ludowa, społeczno-gospodarcza; demokracja socjalistyczna.

Konstytucje czołowych demokracji świata — Stanów Zjednoczonych

Ameryki Północnej i ZSRR; ich analiza. Ewolucja demokratyczna ustrojów państwowych współczesnych państw słowiańskich (Jugosławii, Czechosłowacji, Bułgarii).

5. Polska współczesna

A. Kraj i człowiek

Obszar i granice współczesnego państwa polskiego. Nowe ziemie. Pomorze, Śląsk i Prusy Wschodnie w naszych dziejach. Terytorium państwa polskiego (w rozwoju dziejowym). Granice morskie, porty na Bałtyku, marynarka handlowa i wojenna. Nowa granica zachodnia i jej konsekwencje gospodarcze i polityczne. Bogactwa naturalne Polski współczesnej. Ludność — zagadnienie demograficzne, narodowy i wyznaniowy skład ludności. Gęstość zaludnienia. Przyrost naturalny. Polacy poza Polską. Emigracja zarobkowa i polityczna, pokojowa i wojenna. Repatriacja.

B. Przebudowa ustroju społeczno-gospodarczego

Wieś. Ustrój rolny i stan jego przed reformą rolną. Reforma rolna — jej znaczenie gospodarczo-społeczne, chłop — pełnoprawny współgospodarz Polski.

Miasto i ośrodki przemysłowe. Urbanizacja i uprzemysłowienie Polski (z uwzględnieniem nowych ziem). Nacjonalizacja bogactw naturalnych, wielkiego i średniego przemysłu, banków i transportu. Nowa organizacja procesów wytwórczych. Wzajemne świadczenia miasta i wsi. Rozwój spółdzielczości i jej nowe zadania.

Rzemiosło i jego organizacja, zadania i bołaczki. Inicjatywa prywatna, jej zasięg i znaczenie.

Zawody, wolne; rola inteligencji w nowej Polsce.

5. Polska współczesna

A. Kraj i człowiek

Obszar i granice współczesnego państwa polskiego. Nowe ziemie. Pomorze, Śląsk i Prusy Wschodnie w naszych dziejach. Terytorium państwa polskiego (w rozwoju dziejowym). Granice lądowe. Sąsiedzi. Granice morskie, porty na Bałtyku, marynarka handlowa i wojenna. Nowa granica zachodnia i jej konsekwencje gospodarcze i polityczne.

Bogactwa naturalne Polski współczesnej. Ludność — zagadnienia demograficzne; narodowy i wyznaniowy skład ludności. Historia zaludnienia ziem polskich. Gęstość zaludnienia. Przyrost naturalny i zagadnienia emigracji (dawniej i obecnie). Polacy poza Polską. Emigracja zarobkowa i polityczna, pokojowa i wojenna. Repatriacja.

B. Przebudowa ustroju społeczno-gospodarczego

Wieś. Ustrój rolny w zarysie historycznym i stan jego przed reformą rolną. Reforma rolna — jej przebieg, wyniki i doniosłe znaczenie gospodarczo-społeczne, chłop — pełnoprawny współgospodarz Polski. Miasto i ośrodki przemysłowe. Urbanizacja i uprzemysłowienie Polski (z uwzględnieniem nowych ziem). Nacjonalizacja bogactw naturalnych, wielkiego i średniego przemysłu, banków i transportu. Nowa organizacja procesów wytwórczych, — rady załogowe, współzawodnictwo, system premiowy.

Wzajemne świadczenia miasta i wsi. Rozwój spółdzielczości i jej nowe zadania.

Rzemiosło i jego organizacja, zadania i bołaczki. Inicjatywa prywatna, jej zasięg i znaczenie.

Repolonizacja ziem zachodnich warunkiem ich pełnego wyzyskania gospodarczego. Ich bogactwa naturalne i potencjał ekonomiczny. Wyniki akcji przesiedleńczej, polskość ziem zachodnich. Struktura zawodowa społeczeństwa chłopów, robotników i inteligencji pracującej.

Transport lądowy, rzeczny, morski i powietrzny.

Polska państwem przemysłowo-rolniczym i morskim.

C. Zręby ustroju administracyjno-politycznego

Podział administracyjny. Samorząd terytorialny. Rady Narodowe, ich skład, uprawnienia i znaczenie. Organizacja władzy państwowej K. R. N. Rząd i jego organy. Wojsko polskie, nowy korpus oficerski. Sądownictwo. Państwo a Kościół. Szkolnictwo zawodowe.

D. U źródeł polityki zagranicznej Polski Ludowej

Położenie geograficzne Polski. Na pograniczu świata słowiańskiego i germańskiego. Wielokrotnie potwierdzone doświadczenie antyniemieckie. Między Wschodem a Zachodem — jako naczelną problem polityczny w życiu narodu. Tradycje współpracy polsko-rosyjskiej za caratu. Poczynając od schyłku XVIII w. tradycje współdziałania w walce z caratem postępowych elementów polskich z rewolucyjną konspiracją rosyjską.

E. Nowa polityka zagraniczna

Umowy międzynarodowe Polski Ludowej. Problem niemiecki. Wspólne interesy narodów i państw słowiań-

Zawody wolne; rola inteligencji w nowej Polsce.

Repolonizacja ziem zachodnich warunkiem ich pełnego wyzyskania gospodarczego. Ich bogactwa naturalne i potencjał ekonomiczny. Wyniki akcji przesiedleńczej, polskość ziem zachodnich.

Struktura zawodowa społeczeństwa chłopów, robotników i inteligencji pracującej.

Transport lądowy, rzeczny, morski i powietrzny.

Polska państwem przemysłowo-rolniczym i morskim.

C. Zręby ustroju administracyjno-politycznego

Podział administracyjny. Samorząd terytorialny. Rady Narodowe, ich skład, uprawnienia i znaczenie. Organizacja władzy państwowej K.R. N. Rząd i jego organy. Wojsko polskie, nowy korpus oficerski. Sądownictwo. Życie polityczne — partie polityczne i związki zawodowe.

D. U źródeł polityki zagranicznej Polski Ludowej

Położenie geograficzne Polski determinantą jej losów dziejowych. Na pograniczu świata słowiańskiego i germańskiego. Wielokrotnie potwierdzone doświadczenie antyniemieckie. Między Wschodem a Zachodem — jako naczelną problem polityczny w życiu narodu. Tradycje współpracy polsko-rosyjskiej za caratu (Królestwo Kongresowe; Staszic i Lubecki; przed powstaniem styczniowym, margrabia Wielopolski; rozkwit kapitalizmu i uгода mieszczkańska; gospodarczy i polityczny aspekt sprawy).

Poczynając od schyłku XVIII w. tradycje współdziałania w walce z caratem postępowych elementów polskich z rewolucyjną konspiracją rosyjską.

E. Nowa polityka zagraniczna

Umowy międzynarodowe Polski Ludowej. Problem niemiecki. Eliminacja Niemiec z Europy wschodniej.

skich. Współpraca gospodarcza i sojusz z ZSRR. Stosunki z Czechosłowacją i Jugosławią. Tradycje przyjaznych stosunków polsko-francuskich. Polacy w St. Zjedn. Am. Płn. i stosunki polsko-amerykańskie. Braterstwo broni między Polską a narodami Wielkiej Brytanii z lat wojny. Organizacja Narodów Zjednoczonych.

Wspólne interesy narodów i państw słowiańskich. Renesans i emancypacja Słowiańszczyzny. Współpraca gospodarcza i sojusz z ZSRR podstawowym elementem naszej nowej polityki zagranicznej. Stosunki z Czechosłowacją i Jugosławią. Tradycje przyjaznych stosunków polsko-francuskich. Polacy w USA i stosunki polsko-amerykańskie. Braterstwo broni między Polską a narodami Wielkiej Brytanii z lat wojny. Organizacja Narodów Zjednoczonych.

MATERIAŁ NADOBOWIĄZKOWY

6. Nauka w świecie współczesnym

Rozwój nauk fizycznych i techniki. Rewolucja przemysłowa. Człowiek w XIX i XX w. opanowuje siły przyrody — od maszyny parowej do rozbicia atomu. Maszyna i jej rola w powstaniu i ewolucji społeczeństw nowoczesnych. Rozwój nauk agronomicznych i rola nauki w rolnictwie. Walka z głodem (w zarysie historycznym). Wzrost produkcji rolniczej.

Rewolucja ludnościowa XIX wieku, jej przebieg i związek z nauką, techniką i nowoczesnym rolnictwem. Wpływ techniki na życie codzienne. Rozwój nauk biologicznych. Trwanie życia ludzkiego (w zarysie historycznym).

Rozwój nauk historycznych i socjologicznych.

Spoleczne założenia nauki i sztuki. Podniesienie poziomu życia, materialnej i umysłowej kultury człowieka. Upowszechnienie oświaty, nauczanie powszechne, zagadnienie ustroju szkolnego, zadania oświaty dorosłych (uniwersytety ludowe, wszechnice i świetlice), sprawa dostępu do wiedzy. Organizacja nauki, (instytucje naukowe, kadry naukowe, wyniki działalności). Współzależność historyczna, polityczna i kulturalna wszystkich kontynentów. Glob ziemski jako całość gospodarcza.

6. Nauka w świecie współczesnym

Rozwój nauk fizycznych i techniki. Rewolucja przemysłowa. Człowiek w XIX i XX opanowuje siły przyrody — od maszyny parowej do rozbicia atomu. Maszyna i jej rola w powstaniu i ewolucji społeczeństw nowoczesnych. Rozwój nauk agronomicznych i rola nauki w rolnictwie. Walka z głodem (w zarysie historycznym). Wzrost produkcji rolniczej.

Rewolucja ludnościowa XIX wieku, jej przebieg i związek z nauką, techniką i nowoczesnym rolnictwem.

Rozwój nauk biologicznych. Trwanie życia ludzkiego (w zarysie historycznym).

Rozwój nauk historycznych i socjologicznych. Pozytywizm i realizm. Materializm dialektyczny.

Spoleczne założenia nauki i sztuki. Podniesienie poziomu życia, materialnej i umysłowej kultury człowieka. Upowszechnienie oświaty, nauczanie powszechne, zagadnienie ustroju szkolnego, zadania oświaty dorosłych (uniwersytety ludowe, wszechnice i świetlice), sprawa dostępu do wiedzy. Organizacja nauki (instytucje naukowe, kadry naukowe, wyniki działalności).

Współzależność historyczna, polityczna i kulturalna wszystkich kontynentów.

Glob ziemski jako całość gospodarcza.

Uwagi

1. Z założenia, że zrzęb wiadomości wniesiony został przez naukę w poprzednich klasach, wynika, że wykład objęty którymkolwiek z rozdziałów „Nauki o Polsce i świecie“ uwzględnia tematy nowe bądź niewystarczająco potraktowane, bądź wreszcie doniosłe w ogólnej perspektywie. Zależnie od swej wiedzy, pogłębionej w odniesieniu do niektórych tematów, nauczyciel będzie mógł traktować je gruntowniej, bez naruszenia wszakże równowagi całości, która musi być wyczerpująco opracowana.

2. Wobec braku wydawnictw statystycznych i niedostępności materiału informacyjnego, z rzadka tylko rozświetlonego przygodnymi publikacjami, wydany będzie podręcznik dla nauczyciela.

3. Potrzeba takiego podręcznika wynika również z jednostronnego dotychczas historyczno-politycznego przygotowania nauczycieli historii. Prócz ustępów zredagowanych będzie on zawierał i teksty oraz bibliografię rozumowaną, pozostanie przeto jako środek pomocniczy także po wprowadzeniu podręcznika dla uczniów.

4. Pomimo że materiał objęty przedmiotem jest niejednorodny, w szczególności zaś zawiera dużo wiadomości z dziedziny geografii (fizycznej i gospodarczej), naukę przedmiotu należy powierzyć nauczycielowi historii. Podział pomiędzy historyka a geografą nie wydaje się pożądanym.

5. Jako główny środek w opracowaniu przedmiotu zaleca się wykład, obok którego uwzględnić należy czynną rolę uczniów, organizowaną w sposób przyjęty w dydaktyce i metodyce naszej szkoły.

6. W wielu wypadkach wskazano wyraźnie potrzebę wprowadzenia kwestyj na zasadzie historyzmu (np. historia zaludnienia w Polsce, Wschód i Zachód w dziejach Polski, dzieje wojska polskiego w ZSRR i na Zachodzie). Utajony element historyzmu tkwi jednak również w wielu innych tematach (np. imperializm, faszyzm, hitleryzm), musi być wniesiony w ich rozwinięcie (np. konstytucja, strajki, obszar i granice). Prócz tego wykonanie programu wymagać będzie ciągłego wznawiania i wiązania w wątki historyczne wiadomości nabytych poprzednio przez uczniów.

7. Niewzruszoną zasadą jest, że nie ma spraw, które mogą być pomijane lub zacierane w swej wyrazistości ze względu na tzw. szkodę wychowawczą. Nauka podawana uczniom hołduje prawdzie, podaje prawdę, zachęca do poszukiwania prawdy, w niej upatruje główny czynnik urabiający stosunek do życia i otaczającego świata oraz świadomość tego stosunku.

8. W związku z tym pozostaje uważne i czujne wystrzeżenie się wszelkiej frazeologii, która nie znajduje pokrycia rzeczowego, plenięnie jej u uczniów i zaprawianie ich do ścisłości w używaniu pojęć ekonomicznych, społecznych, ustrojowych, politycznych i historycznych.

9. Bardzo ogłędnie należy traktować wszelkie, nie tkwiące w samej rzeczy, sposoby urabiania umysłów uczniów, tzw. ideowy dydaktyzm, moralizowanie, propagandę itp. zabiegi, a nawet wprowadzenie zasad normatywnych, nauk etycznych, kaznodziejstwa i retoryki. Zasady normatywno-etyczne są naturalnym wynikiem całego kursu nauki szkolnej, wzmocnionym i ujednoliconym przez „Naukę o Polsce i świecie“. Uczniowie obcy z elementami współczesnej wiedzy, przywykli do krytycznego rozpatrywania spraw i określania stosunku do nich rozumem i na zasadzie użyteczności społecznej — otrzymają najlepsze z możliwych podstawy i punkt wyjścia do zdobycia w aktywnym wysiłku własnym pożądanego rozwoju oraz uformują swe poglądy dotrzymując kroku postępowi w świecie.
